

تحلیل فضایی و پهنه‌بندی احساس امنیت روستاییان شهرستان شیروان و چرداول

علیرضا دربان آستانه^{۱*}، حشمت‌اله عسگری^۲ و فاطمه قربانی^۳

^۱استادیار دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران، ^۲استادیار دانشگاه ایلام، ^۳دانشجوی کارشناسی ارشد

مخاطرات انسانی دانشگاه تهران

تاریخ دریافت: ۹۲/۱۲/۱۱؛ تاریخ پذیرش: ۹۳/۲/۹

چکیده

احساس امنیت به انعکاس روانی شهروندان از عوامل تهدیدکننده جرم بر می‌گردد و تأثیر شگرفی بر توسعه اقتصادی و اجتماعی و به ویژه انگیزه سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های تولیدی در نواحی روستایی می‌گذارد. لذا این مطالعه با هدف ارزیابی و تحلیل احساس امنیت روستاییان شهرستان شیروان و چرداول به اجرا در آمد. روش تحقیق در این مطالعه، پیمایشی و داده‌های مورد نیاز از ۴۴۵ نفر در ۱۶۶ روستای شهرستان شیروان و چرداول در سال ۱۳۹۰ گردآوری شد. برای ارزیابی و تحلیل احساس امنیت از روش‌های آمار فضایی شامل آماره‌ی موران و G_i^* ، روش کریجینگ و برای تبیین متغیر وابسته از تحلیل‌های همبستگی دو متغیره استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد، احساس امنیت روستاییان در سطح شهرستان با میانگین ۲/۴۶ (در بازه ۱ تا ۵) در حد متوسط و پایین می‌باشد. نتایج تجزیه وریانس یک طرفه نیز نشان داد اختلاف معنی‌داری بین دهستان‌های شهرستان وجود دارد به نحوی که دهستان‌های لومار، زردلان، آسمان‌آباد با میانگین احساس امنیت پایین‌تر در گروه اول و دهستان‌های زنگون، هلیلان، کارزان، شهاب و بیجنوند با میانگین احساس امنیت بالاتر در گروه دوم قرار گرفتند. نتایج تحلیل فضایی نیز حاکی از وجود طبقات خوشه‌ای و متفاوت در پهنه شهرستان می‌باشد به نحوی که نواحی شمال شرقی و جنوب غربی و غرب شهرستان، کمترین احساس امنیت و نواحی مرکزی بیشترین احساس امنیت را دارند. همچنین نتایج تحلیل همبستگی نیز حاکی از اهمیت متغیرهایی مانند برخورداری و عملکرد پاسگاه پلیس، شاخص برخورداری، سرمایه اجتماعی، تهیه و اجرای طرح هادی، کیفیت روشنایی معابر، جمعیت روستا، فاصله روستا از جاده‌های اصلی، عملکرد رسانه‌ها و تجهیزات ارتباط روستایی بر احساس امنیت روستاییان می‌باشد.

واژگان کلیدی: احساس امنیت، پهنه‌بندی، آماره موران، شهرستان شیروان و چرداول، فن کریجینگ

*نویسنده مسئول: astaneali@ut.ac.ir

مقدمه

یکی از مفاهیم مهم در دنیای امروز و در بسیاری از مباحث سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی موضوع و مفهوم امنیت است. امنیت یکی از نیازهای اساسی انسان است که زمینه خلاقیت، فعالیت، رشد و بالندگی را برای افراد یک جامعه به وجود می‌آورد و سبب بقای هر فردی در جامعه در سطوح مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیستی می‌شود و با نبود آن، آرامش خاطر انسان از بین رفته و نگرانی و اضطراب جای آن را می‌گیرد. امنیت یکی از دلایل یک‌جانشینی و تشکیل اجتماعات به شمار می‌رود و همزمان با گسترش اجتماعات و تعاملات اجتماعی، روابط متعددی در عرصه‌های گوناگون (سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و...) شکل گرفته و امنیت را به گونه‌ای دیگر تحت شعاع قرار داده است.

امنیت را می‌توان به مفهوم مصونیت از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت و در مورد افراد، به نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی و مصون بودن از تهدید و خطر مرگ، بیماری، فقر و حوادث غیرمترقبه و در کل، هر عاملی که آرامش انسان را از بین ببرد؛ تعریف نمود (Jones, 1999:102).

امنیت مفهومی است که دو بعد ذهنی و عینی دارد. از بعد عینی، امنیت اجتماعی به معنای ایجاد شرایط و موقعیت ایمن برای افراد جامعه است و از بعد ذهنی، امنیت به معنای احساس امنیت است. بر این اساس امنیت، ارتباط مستقیمی با ذهنیت و ادراک مردم دارد. اگر مردم جامعه‌ای احساس کنند که پدیده‌ی امنیت کمرنگ شده و یا کاهش یافته است، ممکن است در مرحله اول آن را فقط به عنوان یک واقعیت ذهنی تلقی کنند، اما در مرحله بعد و به نحو ناخودآگاه به عنوان پدیده‌ای بیرونی تجلی خواهد یافت (حسینی نثار و قاسمی، ۱۳۹۱: ۲).

نامنی مکان‌ها و فضاهای عمومی، نشاط و سلامتی را در زندگی روزمره مختل می‌کند و با ایجاد مانع بر سر راه رشد فرهنگی و مشارکت عمومی، هزینه‌های زیادی را بر جامعه تحمیل می‌نماید (Carmona, 2003: 119). ترس و نامنی در طی زمان، تأثیرات مخرب و منفی بر کیفیت زندگی دارد و منجر به مراقبت و محافظت غیر ضروری مردم از خودشان شده و آن‌ها را از فعالیت‌های اجتماعی باز می‌دارد و سطح بی‌اعتمادی به دیگران را افزایش می‌دهد و در نهایت موجب کاهش و رکود کارکردهای اقتصادی و اجتماعی جامعه می‌شود (Doenges, 2000: 597).

شهرستان شیروان و چرداول یکی از شهرستان‌های نزدیک مرز عراق می‌باشد که در دوران جنگ تحمیلی، شهرها و روستاهای آن متحمل خسارت‌های زیادی شده است. این شهرستان قطب کشاورزی استان ایلام محسوب شده و بخش قابل توجهی از محصولات آن از مرز مهران به عراق صادر می‌شود و به دلیل تعداد و جمعیت روستایی زیاد، جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد استان دارد.

هرچند شاخص‌های امنیتی این شهرستان نسبت به سایر مناطق کشور، در وضعیت نامناسب و یا بحرانی نیست (جربانی، ۱۳۸۹: ۱۰۶؛ نورایی و صیدی، ۱۳۸۹: ۱۰۶)، اما احساس امنیت می‌تواند موفقیت

طرح‌های توسعه و جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی به‌ویژه در بخش کشاورزی را با مشکل جدی مواجه نماید.

روستاها به مثابه یک موقعیت زیستی که در بردارنده حجم متراکمی از افراد گوناگون است در صورتی قادر به ایفای کارکردهای ویژه خود خواهند بود که امنیت در نزد ساکنان آن در حد قابل قبولی ارزیابی شود. به همین دلیل در این مطالعه سعی شد، احساس امنیت روستاییان با استفاده از فن‌های آمار فضایی بررسی شود و برای تقویت احساس امنیت، عوامل مرتبط با آن شناسایی شوند. بر این اساس هدف مطالعه حاضر تحلیل فضایی و پهنه‌بندی احساس امنیت روستاییان شهرستان شیروان و چرداول و بررسی عوامل موثر بر آن می‌باشد. سئوالات پژوهشی مطالعه حاضر عبارتند از:

- احساس امنیت روستاییان در منطقه‌ی مورد مطالعه در چه سطحی است؟
- توزیع فضایی احساس امنیت روستاییان در شهرستان شیروان و چرداول چگونه است؟
- عوامل مرتبط با احساس امنیت روستاییان در شهرستان شیروان و چرداول کدامند؟

پیشینه تحقیق

مطالعات متعددی در زمینه‌ی احساس امنیت در ایران و جهان انجام شده است. عمده مطالعات انجام شده بیشتر به لحاظ جغرافیایی در شهرها و بر اساس جنسیت بر روی زنان صورت گرفته و مطالعات اندکی در زمینه‌ی احساس امنیت و یا امنیت در نواحی روستایی انجام شده است. لایند ستروم و همکاران در سال ۲۰۰۳ در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس ناامنی در محله اقدام نمودند. جمعیت آماری تحقیق را افراد ۲۰ تا ۸۰ سال شهر مالمو سوئد تشکیل می‌داد و حجم نمونه در آن ۵۶۰۰ نفر در نظر گرفته شد. در این مطالعه، سرمایه اجتماعی با توجه به عوامل فردی و محله‌ای سنجیده شده و منظور از عوامل محلی، شرکت در انتخابات شهری بود. نتایج تحقیق نشان داد متغیرهای سرمایه اجتماعی، خصوصیات فردی پاسخ‌گویان و مشارکت در انتخابات محلی، مهم‌ترین عوامل تبیین کننده احساس امنیت جامعه آماری می‌باشد (Lindstrom et al., 2003: 542).

لیتل و همکارانش در سال ۲۰۰۵ به بررسی احساس امنیت زنان در چهار روستا در کشورهای انگلستان و نیوزیلند پرداختند. پاسخ‌گویان در سه مکان زنان خانه‌دار (در خانه)، زنان حاضر در فضای عمومی و زنان شاغل (محل کار) مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج این مطالعه نشان داد در طراحی فضای عمومی باید به امنیت کالبدی، دوستانه بودن فضا و کالبد توجه بیش‌تر شود تا زنان روستایی در چنین کالبدی احساس امنیت نمایند (Little et al, 2005: 151-163).

کاراکوس و همکاران در سال ۲۰۱۰ در ترکیه، سعی در تبیین عوامل موثر بر احساس امنیت شهروندان نمودند. جامعه‌ی آماری تحقیق ۶۷۱۳ نفر از شهروندان شهری و روستایی ترکیه بود که به

صورت تصادفی انتخاب شد. نتایج تحقیق نشان داد بین احساس امنیت و متغیرهای سن، تحصیلات، مالکیت خانه، رضایت از همسایگان، اجرای قانون ارتباط مثبت و با متغیرهای جنسیت، درآمد، قربانی جرم بودن، سکونت در شهر ارتباط منفی مشاهده شد (Karakus, 2010: 174-184).

شام و همکارانش در مطالعه‌ای به بررسی لکه‌های داغ منطقه‌ی جرم جنایت شهری برای زنان مسافر در سه ناحیه شهری جزیره پنانگ ۱ مالزی پرداختند. در این مطالعه نظر زنانی که از اتوبوس استفاده می‌کردند در مورد شاخص‌های سرویس‌های حمل و نقل بررسی شد. بر اساس نظر پاسخ‌گویان به ترتیب امنیت، به موقع بودن، راحتی و زیرساخت‌های ایستگاه مهم‌ترین موارد ذکر شده بودند (Sham, 2012; 417-426).

نبوی و همکاران در مطالعه‌ای در شهر اهواز، امنیت اجتماعی افراد در سه بعد امنیت جانی، امنیت مالی و امنیت سیاسی مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که ساکنین، در امنیت مالی از کم‌ترین میزان احساس امنیت برخوردارند. پس از آن، کم‌ترین میزان، مربوط به امنیت سیاسی افراد است و بیش‌ترین میزان احساس امنیت افراد، مربوط به امنیت جانی آن‌ها می‌باشد. یافته‌های تحقیق نشان داد از یک سو گرایش به مشارکت در تأمین امنیت بر احساس امنیت اجتماعی افراد تأثیر بسزایی دارد، و از سوی دیگر پایین بودن احساس محرومیت نسبی عاملی است که فرد را بیشتر به طرف مشارکت در تأمین امنیت سوق می‌دهد (نبوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۶-۷۳).

زنگی‌آبادی و زنگنه در سال ۱۳۸۹ به بررسی احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهرهای کوچک و مرزی پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد ۸۱ درصد جامعه دارای احساس امنیت متوسط و بالا می‌باشند و تنها ۱۹ درصد احساس امنیت پایین دارند. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد متغیرهای عمل-کرد نیروی انتظامی، عمل‌کرد رسانه‌ها، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، اوضاع فیزیکی شهر، سرمایه اجتماعی و جنسیت توانسته‌اند ۹۵ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نماید (زنگی‌آبادی و زنگنه، ۱۳۹۰: ۴۱-۶۵).

حسنوند و حسنوند در مطالعه‌ای با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان به بررسی عوامل تبیین‌کننده احساس امنیت اجتماعی جوانان شهرستان سلسله پرداخت. نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داد متغیرهای همبستگی اجتماعی، نگرش به پلیس و جنسیت مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر احساس امنیت جوانان می‌باشد (حسنوند و حسنوند، ۱۳۹۰: ۵۷-۸۰).

نتایج مطالعه نوروژی و فولادی سپهر در سال ۱۳۸۸ در شهر تهران با عنوان «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۲۹ ساله‌ی شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن» انجام شد، مشخص شد متغیرهای

محل سکونت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، احساس نظم اجتماعی و پایبندی مذهبی به عنوان عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت اجتماعی محسوب می‌شوند (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸: ۱۵۹-۱۲۹). تاجران و کلاکی در سال ۱۳۸۸ در مطالعه‌ای به بررسی «تأثیر عملکرد پلیس بر احساس امنیت شهروندان تهرانی» پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد توانمندی پلیس یعنی قدرت سخت‌افزاری و تظاهری پلیس بر عوامل اخلاقی و فعالیت‌های اجتماعی ارجحیت دارد. همچنین بین دو متغیر توانمندی عملیاتی پلیس (سرعت عمل، امکانات و تجهیزات پیشرفته، و گشت‌های منظم) و فعالیت‌های اجتماعی پلیس (مشارکت و ارتباط بیشتر با مردم) با احساس امنیت شهروندان رابطه معناداری مشاهده شد (تاجران و کلاکی، ۱۳۸۸: ۵۸۶-۵۶۱).

دلاور و همکاران در سال ۱۳۹۲ در مطالعه‌ای با عنوان «ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس احساس امنیت تهران» با استفاده از تحلیل عاملی اقدام به شناسایی گویه‌های سنجی مقیاس احساس امنیت در تهران نمودند. نتایج تحقیق نشان داد پنج عامل احساس امنیت جانی، امنیت نوامیس، امنیت اقتصاد فردی، امنیت اقتصاد عمومی و احساس امنیت اجتماعی مهم‌ترین ابعاد احساس امنیت می‌باشند (دلاور و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۵-۷۱).

مدیری در پژوهشی که در شهر تهران با عنوان «جرم، خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر» در سال ۱۳۸۵ انجام داد، دریافت که جرم بیش از خشونت می‌تواند مانع حضور مردم در فضای شهری و کاهش احساس امنیت گردد. همچنین بررسی‌ها نشان داد نقش جرم در کاهش احساس امنیت بیش از خشونت است (مدیری، ۱۳۸۵: ۲۸-۱۱).

مبانی نظری

مفهوم امنیت و احساس امنیت

امنیت به معنای حفاظت در برابر خطر (امنیت عینی)، احساس ایمنی (امنیت ذهنی) و رهایی از تردید (اعتماد به دریافت‌های شخصی) است (حسینی‌نثار و قاسمی، ۱۳۹۱: ۳). گیدنز امنیت را موقعیتی می‌داند که در آن با یک رشته خطرهای خاص مقابله یا به حداقل رسانده شده باشد (شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۰: ۱۳۴). امنیت یک مفهوم بیرونی و عینی و احساس امنیت یک مفهوم درونی و ذهنی است. امنیت به معنای فقدان عوامل تهدیدکننده‌ی فرد، به لحاظ جسمانی و روانی و همچنین بروز عوامل از بین برنده نظم است و احساس ایمنی زمانی حاصل می‌شود که فرد درون خود احساس کند که تهدید نمی‌شود (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸: ۱۴۷).

احساس امنیت پدیده‌ی روان‌شناختی- اجتماعی است که ابعاد گوناگونی دارد. این احساس ناشی از تجربه‌ی مستقیم و غیرمستقیم افراد از شرایط و اوضاع و محیط پیرامونی است و افراد مختلف به

صورت‌های گوناگون آن را تجربه کنند. بدون شک هر گونه اختلال در احساس امنیت و بروز شرایط نگرانی ناشی از موقعیت‌های مخاطره‌آمیز دغدغه‌ساز عینی و ذهنی در جامعه از یک‌سو، هزینه‌های اجتماعی را افزایش داده و از سوی دیگر با ایجاد اختلال در اعتماد اجتماعی و بروز بی‌تفاوتی فردی و اجتماعی، انسجام و یگانگی اجتماعی را مورد تهدید قرار می‌دهد (حسنوند و حسنوند، ۱۳۹۱: ۵۹).

احساس امنیت، موجب اعتماد به نفس شهروندان می‌شود و در نتیجه این سرمایه انسانی، قادر خواهد بود در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نقش شایسته‌ای را ایفا نماید. در همین حال احساس امنیت در شهروندان موجب اعتماد به کارگزاران نظام شده و امکان مشارکت هر چه بیشتر آنان را برای کمک به ایجاد امنیت فراهم خواهد کرد. متقابلاً کاهش احساس امنیت باعث بی‌اعتمادی، رواج بدبینی، شایعه و عدم مشارکت و همکاری در برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی کشور شده و این روند بستر مناسبی برای آشفتگی اجتماعی و تهدید امنیت داخلی خواهد شد (رجبی پور، ۱۳۸۴: ۱۰۲؛ Scheider, 2003: 363).

برای احساس امنیت، در مطالعات مختلف ابعاد و مؤلفه‌های متعددی تعریف شده است. دلاور و جهانتاب، ابعاد احساس امنیت را شامل چهار بعد «احساس امنیت جانی»، «احساس امنیت اقتصادی (فردی و عمومی)»، «احساس امنیت ناموسی» و «احساس امنیت اجتماعی» معرفی می‌کنند (دلاور، جهانتاب، ۱۳۹۰: ۸۰). جمالی و شایگان در مطالعه خود برای ارزیابی احساس امنیت از سه شاخص احساس امنیت جانی، احساس امنیت مالی و احساس امنیت عاطفی استفاده کردند (جمالی و شایگان، ۱۳۹۰: ۱۰۴). همچنین حسنوند برای سنجش احساس امنیت از سه شاخص احساس امنیت مالی، جانی و اجتماعی استفاده نمود (حسنوند، ۱۳۹۰: ۷۰). در مجموع در اغلب مطالعات سه بعد احساس امنیت اجتماعی، اقتصادی و جانی مورد توجه قرار گرفته است.

احساس امنیت اجتماعی هرگونه نگرانی از تهدید، ترس هنگام تنهایی در خیابان، ترس از حضور در خیابان به ویژه در شب، عدم اعتماد به غریبه‌ها و غیره را شامل می‌شود (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸: ۴۹). احساس امنیت مالی عبارت است از تضمین دارایی‌ها و ثروت از سرقت و دزدی و اطمینان خاطر که از تأمین نیازهای مادی و مالی حاصل می‌شود (جمالی و شایگان، ۱۳۹۰: ۱۰۴). احساس امنیت مالی زمانی برقرار می‌شود که فرد احساس کند که مال او از تعرض مصون و در امان است.

احساس امنیت جانی عبارت است احساس فرد برای حفاظت از زندگی و سلامت در مقابله با تهدیدات بیرونی که وجوه کیفیت سلامت را به خطر می‌اندازد. (شیخی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۵). احساس امنیت جانی زمانی ایجاد می‌شود که فرد احساس کند جان افراد از هرگونه تعرض و تهدید در امان است (حسنوند، ۱۳۹۰: ۷۰).

عوامل موثر بر احساس امنیت

بدون شناخت عوامل مؤثر و مرتبط با احساس امنیت در افراد، تأمین امنیت اجتماعی و نظم عمومی در سطح جوامع امکان پذیر نخواهد شد. شناخت این عوامل در ایجاد احساس امنیت اجتماعی، از پیش شرط‌های اساسی در برنامه‌ریزی جهت ارتقای سطح امنیت اجتماعی است. در این مطالعه عوامل تبیین کننده احساس امنیت در چهار گروه کلی شامل عامل خصوصیات فردی، عامل تجربه‌ی جرم، عامل محیط فیزیکی و عامل محیط اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

عامل خصوصیات فردی

الف- پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد

مطالعات نشان می‌دهد که افرادی از طبقه‌ی پایین بیش از کسانی که در طبقه‌ی متوسط و بالا قرار دارند، ترس از جرم و جنایت دارند. مردم طبقه‌ی پایین احساس آسیب‌پذیری بیش‌تری می‌کنند زیرا آنان پتانسیل این را دارند که در شرایط خطرناک قرار بگیرند؛ همچنین قادر به پرداخت هزینه‌های مربوط به قفل و سیستم‌های امنیتی نیستند (Rader, 2012: 135).

ب- جنسیت افراد

نتایج مطالعات نشان می‌دهد که ترس از جرم و جنایت در زنان بیشتر از مردان است (Scarborough, 2010: 820). در واقع جنسیت یک پیش‌بینی کننده‌ی قوی در ترس از جرم است. به عبارت دیگر زنان آسیب پذیرترند زیرا آنان به این باورند که از نظر فیزیولوژی ضعیف‌تر از مردان هستند و باور ندارند که بتوانند از خود در مقابل حمله‌ی احتمالی محافظت کنند (Rader, 2012: 135).

ج- سن افراد

در افراد کهن‌سال و کودکان ترس از جرم (احساس ناامنی) بیش‌تر از جوانان و میان‌سالان است (آسیب‌پذیری). هر چه سن افراد بیش‌تر می‌شود، شناخت بیش‌تری از محیط اجتماعی حاصل می‌کند، واجد روابط اجتماعی و شبکه‌های تعاملی بیش‌تری می‌گردند، از حمایت اجتماعی بیش‌تری برخوردار می‌شوند و در نتیجه انتظار می‌رود احساس امنیت اجتماعی بیش‌تری داشته باشند (قدرتی، ۱۳۹۱: ۱۲۸).

د- احساس محرومیت نسبی

فقرا غالباً از احساس امنیت کم‌تری نسبت به اقشار بالاتر از خود (به لحاظ اقتصادی) برخوردارند. برای این امر نیز می‌توان علل متعددی برشمرد. آن‌ها به دلیل عدم توانایی مالی نمی‌توانند تدابیر امنیتی لازم را در حفاظت از خود و اموالشان به عمل آورند و همچنین به دلیل وابستگی بسیار به وسایل حمل و نقل عمومی بیش‌تر از سایر اقشار در موقعیت‌های مخاطره‌آمیز قرار می‌گیرند و غالباً در محلاتی زندگی می‌کنند که میزان جرم آن بالاست این در حالی است که برخورداری افراد از امکانات جامعه، احساس

خشنودی و همبستگی و در نتیجه احساس امنیت را افزایش خواهد داد (حسنوند و حسنوند، ۱۳۹۱: ۶۳).

عامل تجربه جرم

الف - تجربه مستقیم جرم

یکی از مهم‌ترین متغیرهای موثر بر احساس ناامنی تجربه مستقیم جرم است. تجربه مستقیم جرم حالتی است که فرد به‌عنوان قربانی در معرض جنایت واقع شوند. در چنین حالتی احساس امنیت فرد به شدت کاهش می‌یابد و در برخی موارد می‌تواند منجر به آسیب‌های روحی و روانی برای قربانی شود.

ب - عملکرد رسانه‌ها

موضوع رسانه و احساس امنیت از دو بعد قابل طرح است: نخست تأثیر مستقیم و غیرمستقیم رسانه بر امنیت فردی و اجتماعی از طریق آموزش، اطلاع‌رسانی، بسیج رسانه‌ای و ساخت برنامه‌های سرگرم‌کننده با موضوع امنیت و سپس تأثیر سطح امنیت موجود و مطلوب جامعه بر کارکرد رسانه است. (پوریان، ۱۳۸۹: ۱۶۸). رسانه‌ها با انعکاس رویدادهای جهان پیرامون در قالب خبر، اطلاعاتی را برای شهروندان فراهم می‌کنند که این اطلاعات منجر به شناخت فرصت‌ها و تهدیدهای محیط زندگی برای آن‌ها می‌شود (معمدنژاد، ۱۳۸۷: ۱۲۵).

عامل محیط فیزیکی

الف - فضای فیزیکی سکونت‌گاه

افرادی که در فضای فیزیکی و اجتماعی سالمی به سر می‌برند، به لحاظ ایمن بودن محیط اطرافشان ضریب احساس امنیت بالایی را نسبت به کسانی دارند که فضای اطرافشان آکنده از اختلالات و بی‌نظمی‌هایی است که باعث به وجود آمدن احساس ناامنی در جسم و روانشان می‌شود و ضریب احساس امنیت آنان را کاهش می‌دهد (زنگی آبادی و زنگنه، ۱۳۹۰: ۴۹). تحقیقات نشان داده شده است که گروه‌های بی‌خانمان و کسانی که با سطح بالایی از بی‌نظمی محله روبه‌رو هستند در سطح بالاتری از ترس از جرم و جنایت قرار دارند. به نظر برونتن، اسمیت و استارگیس بی‌نظمی محله در میزان خشونت و ترس از جرم و جنایت موثر است (Rader, 2012:135).

ب - موقعیت جغرافیایی سکونت‌گاه

موقعیت سکونت‌گاه به خصوص برای نواحی روستایی می‌تواند در ایجاد احساس امنیت تأثیرگذار باشد. نزدیکی روستا به شبکه راه‌های اصلی و یا قرار گرفتن آن در مسیر روستاهای مختلف و ارتباط نزدیک با دنیای خارج می‌تواند احساس امنیت را تقویت نماید. همچنین فاصله از مرز برای نواحی مرزی که احتمال

فعالیت‌های مجرمانه مانند قاچاق و یا حتی جنایت وجود دارد، می‌تواند در احساس امنیت افراد تأثیرگذار باشد.

عامل محیط اجتماعی

این عامل شامل دو بخش کلیدی کنترل اجتماعی و سرمایه اجتماعی و شاخص‌های برخوردار است.

الف - کنترل اجتماعی (نیروی انتظامی و عملکرد آن)

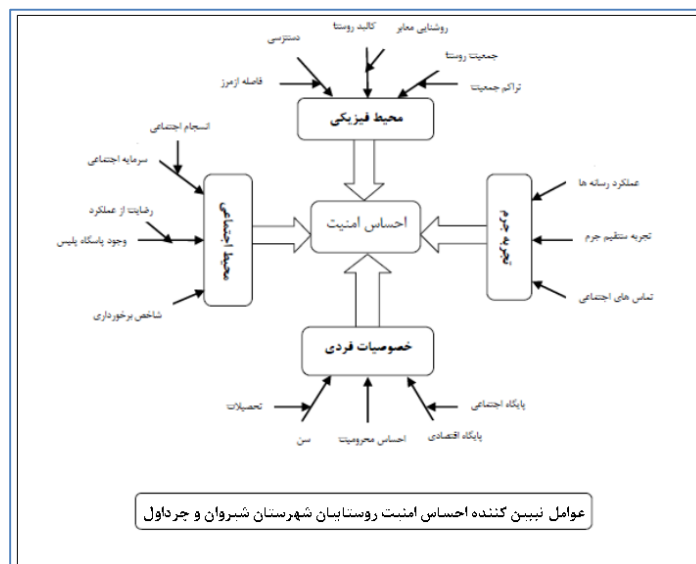
در نظریه‌ی کنترل اجتماعی، احساس امنیت در نتیجه اعمال و رفتارهای سازمان‌های رسمی کنترل اجتماعی شکل می‌گیرد. منظور از احساس نظارت نهادی، ارزیابی نظارت، کنترل و حضور سازمان‌های دولتی تنظیم‌کننده روابط اجتماعی افراد در همه حوزه‌های اقتصادی-اجتماعی می‌باشد که شامل ارزیابی نظارت دادگستری، نیروی انتظامی (پلیس)، حراست سازمان‌ها، نظارت بر قیمت‌ها و استانداردها است (شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۰: ۱۳۸). به‌طور خاص نیروی انتظامی به‌عنوان متولی برقراری امنیت در جامعه اهمیت ویژه‌تری دارد. عمل کرد پلیس به‌عنوان ابزار کنترل بیرونی افراد می‌تواند در ایجاد احساس امنیت اجتماعی مؤثر باشد که شامل در دسترس بودن، حضور مستمر در محیط‌های عمومی و رضایت از عمل-کرد می‌باشد (نبوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۳).

ب- سرمایه اجتماعی

یکی از عواملی که در احساس امنیت موثر می‌باشد، سرمایه اجتماعی است. سرمایه‌ی اجتماعی به شبکه‌های پشتیبان اجتماعی، نهادهای محلی، هنجارها و ضوابط مشترک، تعاملات دوسویه و فعالیت‌های جمعی بین اعضای جامعه اشاره دارد (زنگی آبادی وزنگنه، ۱۳۹۰: ۴۹).

ج- شاخص‌های برخورداری

به اعتقاد بوزان، هر عامل و پدیده‌ای که باعث ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضا یک گروه گردد، در واقع هویت آن گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌گردد (بوزان، ۲۰۰۰: ۳). در این دیدگاه، همبستگی افراد یک جامعه، علاوه بر حفظ و بقاء، نیازمند حمایت و تقویت نیز است که این امر در سایه برخورداری از امکانات صورت می‌گیرد (نوپدینیا، ۱۳۸۵: ۳۰) و در نتیجه احساس امنیت آن‌ها افزایش خواهد یافت.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی، از نظر میزان کنترل متغیرها، توصیفی و از بعد روش اجرا پیمایشی می‌باشد. واحد آماری تحقیق، کلیه روستاهای دارای سکنه داریم شهرستان شیروان و چرداول می‌باشد. جامعه‌ی آماری تحقیق نیز کلیه اعضای شورای اسلامی روستایی و دهیاران (در روستاهای بالای ۲۰ خانوار به عنوان مدیران محلی) و معتمدین روستاهای زیر ۲۰ خانوار می‌باشد که به دلیل ضرورت آگاهی از احساس امنیت کلیه روستاها، مطالعه به صورت تمام شماری انجام شد و در مجموع ۴۴۵ پرسش‌نامه از ۱۶۶ روستای شهرستان شیروان و چرداول که در زمان تحقیق (۱۳۹۰) اسکان دائم داشتند، گردآوری شد.

داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسش‌نامه بسته از جامعه آماری گردآوری شد. پرسش‌نامه طراحی شده شامل پنج بخش اطلاعات فردی پاسخ‌گویان، کارکردهای اداری روستا (برای سطح‌بندی برخورداری روستاها)، سرمایه‌ی اجتماعی، انسجام اجتماعی و احساس امنیت و رضایت از عملکرد پاسگاه نیروی انتظامی و رسانه‌های رادیویی و تلویزیونی بود که سؤالات در قالب طیف لیکرت و به صورت پنج‌گزینه‌ای طراحی شد. متغیر وابسته (احساس امنیت) در سه بعد احساس امنیت اجتماعی، مالی و جانی با استفاده از سه گویه در طیف لیکرت ارزیابی گردید. علاوه بر این برخی متغیرهای مستقل دیگر تحقیق مانند تهیه‌ی طرح هادی و درصد اجرای طرح هادی از اطلاعات بنیاد مسکن استان برای روستاهای مورد

مطالعه استخراج شد. همچنین برای سنجش فاصله از مرز، فاصله از جاده‌های اصلی از نقشه‌های رقومی شده طرح آمایش سرزمین استان در نرم‌افزار ARC GIS استفاده شد.

روایی صوری پرسش‌نامه با کمک گروه کارشناسان امور روستایی فرمانداری‌ها و استانداری ایلام و یک مرحله پیش‌آزمون مورد بررسی قرار گرفت و پس از اعمال اصلاحاتی مورد تأیید واقع شد. همچنین پایایی مقیاس سرمایه اجتماعی، احساس امنیت پرسش‌نامه با استفاده از آزمون کرونباخ آلفا در نرم‌افزار SPSS مورد ارزیابی قرار گرفت که ضرایب محاسبه شده به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۶۸ در حد خوب مورد تأیید قرار گرفت. برای پهنه‌بندی فضایی احساس امنیت و انجام تحلیل‌های فضایی، اطلاعات گردآوری شده به نرم‌افزار ARC GIS منتقل شد. همچنین تحلیل‌های همبستگی و رگرسیون در محیط SPSS صورت گرفت.

در این مطالعه برای شناسایی خوشه‌های مطلوب و نامطلوب و سطح‌بندی فضایی احساس امنیت اجتماعی از آمار G_i^* استفاده شد. مقدار G_i^* برای هر نقطه یا ناحیه مشخص می‌کند که آیا نقطه مورد نظر به صورت معناداری از نظر آماری در کنار سایر نقاط که همگی دارای مقادیر بالاتر (برای مقادیر مثبت G_i^*) یا پایین‌تر (برای مقادیر منفی G_i^*) از میانگین هستند، قرار دارد یا خیر؟ (متکان و همکاران، ۱۳۸۸: ۹). گتیس و آرد^۱ آماره G_i^* را برای شناسایی خوشه‌های محلی که در آن‌ها نواحی با مقادیر مشابه یا پایین‌تر از میانگین در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند مطابق رابطه زیر معرفی نمودند که در نرم‌افزار Arc Gis با عنوان تحت لکه‌های داغ^۲ صورت می‌گیرد:

$$G_i^* = \frac{\sum_{j=1}^n w_{ij}x_j - \bar{X} \sum_{j=1}^n w_{ij}}{s \sqrt{\frac{n \sum_{j=1}^n w_{ij}^2 - \left(\sum_{j=1}^n w_{ij} \right)^2}{n-1}}}$$

که در آن G_i^* مقدار شاخص Getis برای پلیگون i ام، s انحراف معیار مقادیر نواحی، n تعداد نمونه‌ها، x_j مقدار متغیر در ناحیه j ، $\bar{X}$ میانگین متغیر در کلیه نواحی و w_{ij} وزن به کار رفته برای مقایسه دو ناحیه i و j است.

در بخش دیگر برای پهنه‌بندی احساس امنیت از روش میان‌یابی به روش کریجینگ (kriging) استفاده شد. همچنین برای تبیین عوامل موثر بر احساس امنیت، با توجه به حجم زیاد متغیرهای احتمالی اثرگذار بر متغیر وابسته، محاسبات آماری در دو گام صورت گرفت. در گام اول روابط و همبستگی‌های دوگانه بین متغیر وابسته و عوامل احتمالی اثرگذار بررسی گردید و متغیرهای دارای ضریب همبستگی معنی‌دار در سطح پنج و یک درصد شناسایی و غربال شد. از این‌رو برای بررسی ارتباط عوامل مرتبط با

1- Getis and Ord

2- Hot Spot

احساس امنیت از ضرایب پیرسون، اسپیرمن و کای اسکوئر متناسب با مقیاس متغیرها استفاده شد و در گام بعد با استفاده از رگرسیون چندگانه، تأثیر متغیرهای غربال شده بر متغیر وابسته بررسی شد.

قلمرو تحقیق

قلمرو تحقیق حاضر روستاهای شهرستان شیروان و چرداول می‌باشد. این شهرستان با وسعت حدود ۲۲۳۶ کیلومتر مربع معادل ۱۱/۱ درصد مساحت استان ایلام را به خود اختصاص داده است. این شهرستان از شمال به استان کرمانشاه، از غرب به شهرستان گیلانغرب، از شرق به استان لرستان و از جنوب به شهرستان ایلام محدود شده است. این شهرستان دارای ۴ مرکز شهری، ۳ بخش، ۸ دهستان و ۲۳۱ آبادی دارای سکنه است. جمعیت روستایی شهرستان شیروانچرداول، ۵۴۴۴۷ نفر می‌باشد که ۷۴/۳ درصد از جمعیت شهرستان را به خود اختصاص داده است (حاصلی و همکاران، ۱۳۹۰؛ ۵۲).

یافته‌های تحقیق

توصیف احساس امنیت

براساس نتایج تحقیق میانگین متغیر احساس امنیت در منطقه‌ی مورد مطالعه ۲/۴۶ (دربازه ۵-۱) محاسبه شد و توزیع نظرات پاسخ‌گویان در این مورد نیز نشان می‌دهد ۲۴/۱ درصد از روستاهای مورد مطالعه، احساس امنیت بالا، ۲۲/۳ درصد متوسط، ۲۹/۵ درصد پایین و ۲۴/۱ درصد احساس امنیت خیلی پایین دارند. به عبارت دیگر احساس امنیت جامعه‌ی آماری مورد مطالعه متوسط و پایین می‌باشد. به منظور مقایسه میانگین احساس امنیت در سطح دهستان‌های شهرستان از آزمون تجزیه واریانس یک طرفه^۱ استفاده شد. نتایج نشان داد مقدار sig محاسبه شده برای F، معنی‌دار می‌باشد و نتایج آزمون تعقیبی دانکن (Duncan) نشان داد در مجموع دو گروه شناسایی شد. گروه اول شامل دهستان‌های لومار، زردلان، آسمان‌آباد با میانگین احساس امنیت پایین و دهستان‌های زنگوان، هلیلان، کارزان، شهاب و بیجنوند با میانگین احساس امنیت بالاتر در گروه دوم قرار گرفتند. در این میان دهستان لومار با میانگین احساس امنیت $\frac{1}{2}$ کم‌ترین و دهستان بیجنوند با میانگین ۳/۰۲ در بهترین وضعیت قرار گرفتند.

1 - ANOVA

جدول ۱- وضعیت احساس امنیت عمومی در سطح شهرستان شیروان و چرداول

گزینه	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
خیلی بد	۴۰	۲۴/۱	۲۴/۱
بد	۴۹	۲۹/۵	۵۳/۶
متوسط	۳۷	۲۲/۳	۷۵/۹
خوب	۴۰	۲۴/۱	۱۰۰
خیلی خوب	۰	۰	۱۰۰

جدول ۲- مقایسه میانگین احساس امنیت به تفکیک دهستان‌های شهرستان شیروان و چرداول

Subset for alpha = 0.05		تعداد روستا	دهستان
۲	۱		
	۲,۱۰	۳۱	لومار
	۲,۱۰	۱۰	زردلان
	۲,۱۸	۱۱	آسمان آباد
۲,۲۱	۲,۲۱	۱۴	زنگوان
۲,۲۴	۲,۲۴	۲۵	هلیلان
۲,۳۶	۲,۳۶	۱۴	کارزان
۲,۷۲	۲,۷۲	۱۸	شباب
۳,۰۲		۴۳	بیجنوند

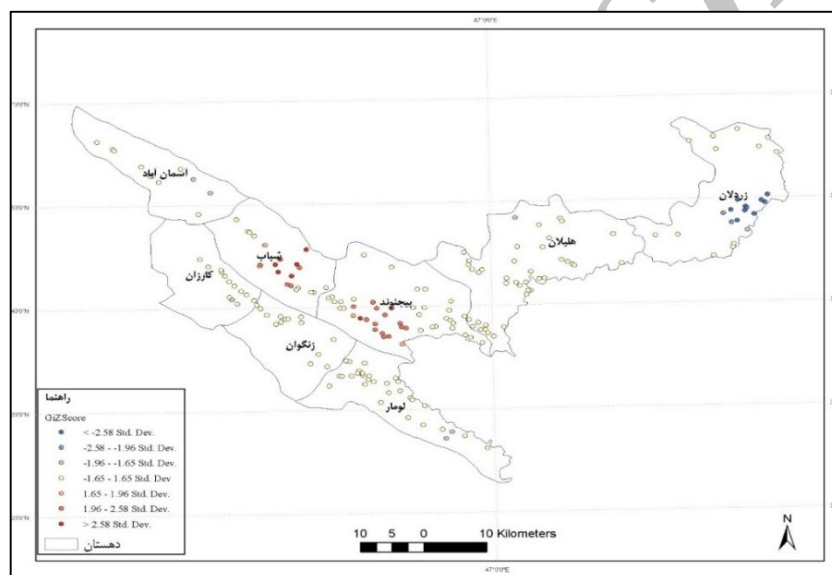
تحلیل فضایی احساس امنیت

نظر به این که آزمون تجزیه‌ی واریانس یک طرفه تنها به بررسی اختلاف میانگین احساس امنیت در سطح دهستان‌های شهرستان می‌پردازد و تغییرات فضایی متغیر را در سطوح پایین‌تر در نظر نمی‌گیرد. برای سطح‌بندی و خوشه‌بندی فضایی متغیر مورد بررسی از آزمون‌های موران و G_i^* استفاده شد. نتایج تحلیل موران نشان می‌دهد که به طور کلی توزیع ارزش‌های مربوط به شاخص احساس امنیت در سطح شهرستان به صورت خوشه‌ای است. به عبارت دیگر نواحی دارای ارزش‌های مشابه به صورت معنی‌دار در مجاورت یکدیگر قرار گرفته‌اند (جدول ۳).

جدول ۳- شاخص موران برای متغیر احساس امنیت در شهرستان مورد مطالعه

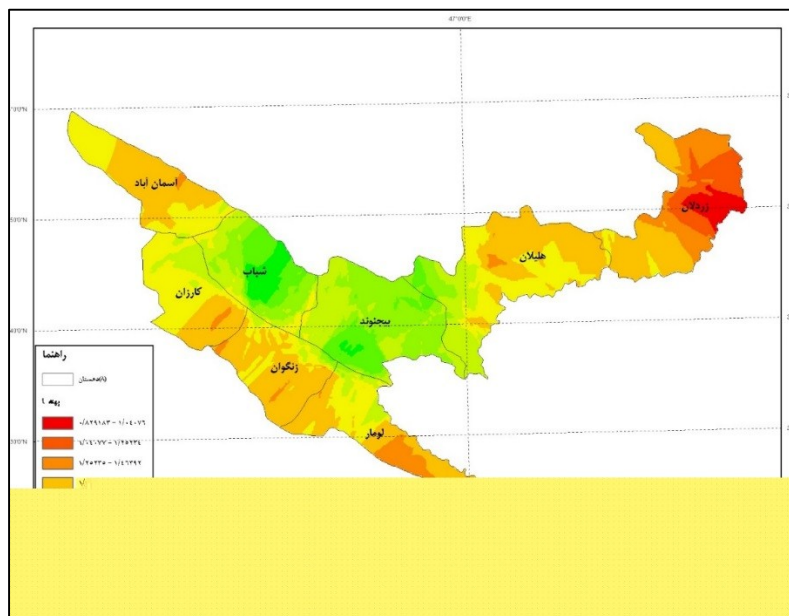
متغیر	Moran's Index	Z	P-value
احساس امنیت	۰/۲۵۸	۱۴/۰۶۳	۰/۰۰۰

برای شناسایی محدوده و موقعیت خوشه‌های مکانی با ارزش‌های بالا یا پایین از شاخص G_i^* استفاده شد. آماره G_i^* نوعی امتیاز Z است. برای امتیاز Z مثبت و معنی‌دار از نظر آماری، هرچه امتیاز بزرگ‌تر باشد، مقادیر بالا به میزان زیادی خوشه‌بندی شده و لکه داغ تشکیل می‌دهند و برعکس برای امتیاز Z منفی و معنی‌دار از نظر آماری، هر چه امتیاز Z کوچک‌تر باشد به معنای خوشه‌بندی شدیدتر مقادیر پایین خواهد بود و لکه‌های سرد را نشان می‌دهد (عسگری، ۱۳۹۰: ۷۵). نتایج این تحلیل نشان می‌دهد (شکل ۲) که نواحی دارای ارزش‌های پایین‌تر از میانگین یا لکه‌های سرد در شمال شرق (دهستان زردلان و لومار) به طور عمده پراکنده شده‌اند و نواحی دارای ارزش‌های بالاتر از میانگین در بخش‌های مرکزی شهرستان در به طور عمده در دهستان‌های بیجنوند و شباب قرار گرفته‌اند.

شکل ۲- نقشه لکه‌های داغ احساس امنیت در شهرستان شیروان و چرداول

نظر به اینکه در تحلیل G_i^* لکه‌های سرد و داغ احساس امنیت تنها برای نقاط محاسبه شده است، از فن میان‌یابی کریجینگ برای پهنه‌بندی و شناسایی احساس امنیت در نواحی مختلف شهرستان استفاده شد که نتیجه در شکل ۳ درج شده است. در این نقشه نیز لکه‌های داغ در دهستان‌های بیجنوند و شباب واقع شده است و دارای احساس امنیت بالاتری نسبت به سایر نواحی شهرستان هستند و برعکس لکه‌های سرد و یا نواحی دارای احساس امنیت پایین‌تر در شرق و جنوب غربی شهرستان قرار دارد.

شکل ۳- نقشه میان‌یابی احساس امنیت در منطقه مورد مطالعه به روش کریجینگ

تبیین احساس امنیت

در بررسی منابع و پیشینه‌ی تحقیق و نیز مدل مفهومی تحقیق چهار عامل عمده تأثیرگذار بر تغییرات احساس امنیت شناسایی شد که در این بخش مدل مفهومی بر اساس داده‌های تحقیق مورد ارزیابی قرار گرفت. در این مطالعه بخشی از خصوصیات فردی در تحلیل‌ها مورد استفاده قرار نگرفت. زیرا جامعه‌ی آماری مورد بررسی شامل اعضای شورای اسلامی روستا، دهیاران و معتمدین روستاها محسوب می‌شدند که به طور غالب مردانی بودند که از نظر سنی در بازه ۴۰ تا ۵۵ سال قرار داشتند و دارای پایگاه اجتماعی و اقتصادی قابل توجه در روستای خود می‌باشند. لذا به دلیل تشابه متغیرهای فردی، در تحلیل‌ها مورد استفاده قرار نگرفتند.

نتایج تحقیق روابط بین متغیر وابسته و عوامل تبیین کننده به تفکیک عوامل مختلف در جدول ۵ درج شده است. نتایج تحقیق در خصوص محیط اجتماعی حاکی از آن است که متغیرهای برخورداری از پاسگاه پلیس، عملکرد پلیس، شاخص برخورداری روستا و سرمایه اجتماعی دارای ارتباط مثبت و معنی دار و فاصله‌ی پاسگاه پلیس از روستا دارای ارتباط منفی و معنی دار از نظر آماری می‌باشد. در این گروه متغیر انسجام قومی فاقد ارتباط معنی دار با متغیر وابسته بود.

بر اساس نتایج مطالعه ۲۱ روستا دارای پاسگاه پلیس می‌باشند و سایر روستاها نیز تحت پوشش پاسگاه‌های پلیس شهری و روستایی قرار دارند که میانگین فاصله‌ی این روستاها ۵/۱۲ کیلومتر محاسبه شد و علامت مثبت ضریب این متغیر حاکی از آن است که در روستاهایی که روستاییان رضایت بیشتری از عمل کرد پلیس در ایجاد امنیت و برخورد با مجرمان داشته‌اند، احساس امنیت نیز بالاتری وجود دارد. تأثیر این پاسگاه به عنوان متولیان برقراری نظم و امنیت امری طبیعی و بدیهی است که نتایج تحقیق و نیز مطالعه‌ی تاجران و کلاکی (۱۳۸۸) موید این موضوع می‌باشند.

سرمایه اجتماعی و اعتماد به نقش سازمان‌های دولتی و توجه آن‌ها به مسائل و مشکلات مردم و تلاش آن‌ها برای حل مشکلاتشان از جمله امنیت، باعث احساس آرامش خیال و امنیت می‌شود. این نتیجه نیز در مطالعات متعددی تأیید شده است که از آن جمله می‌توان به مطالعه‌ی ساروخانی و هاشم‌نژاد (۱۳۹۰)؛ زنگی‌آبادی و زنگنه (۱۳۹۰)؛ شاه‌آبادی و ترکان (۱۳۹۰) اشاره کرد.

همچنین در این گروه «شاخص برخورداری» که نشان‌گر برخورداری روستا از زیرساخت‌های عمرانی و خدمات زیرساخت‌های آموزشی، درمانی، ارتباطی، رفاهی (آب، برق و گاز) و غیره در روستا است، ارتباط مثبت و معنی‌داری با احساس امنیت نشان داد. به عبارت دیگر ساکنین روستاهای برخورداری بالاتر دارای احساس امنیت بالاتری می‌باشد. چنین نتیجه‌ای با مبانی نظری نیز انطباق دارد. به اعتقاد بوزان، همبستگی افراد یک جامعه، علاوه بر حفظ و بقاء، نیازمند حمایت و تقویت نیز است که این امر در سایه‌ی برخورداری از امکانات صورت می‌گیرد. به میزانی که افراد جامعه از امکانات مختلفی چون، آموزش، بهداشت و رفاه بهره‌مند شوند، احساس خشنودی از تعلق به چنین جامعه‌ای افزایش یافته و دل‌بستگی میان آن‌ها تقویت می‌شود (نویدنیا، ۱۳۸۵: ۳۰) و در نتیجه احساس امنیت آن‌ها افزایش خواهد یافت. شاید بر این اساس نیز بتوان تأثیر مثبت متغیر جمعیت روستا بر احساس امنیت را نیز تفسیر کرد. زیرا معمولاً روستاهای بزرگ‌تر دارای زیرساخت‌های مناسب‌تری نسبت به روستاهای کوچک‌تر هستند و پایداری روستا و نیز دوام اقامت در چنین روستاهایی بیش از روستاهای کوچک‌تر می‌باشد.

در گروه «عامل فیزیکی» نتایج حاکی از آن است متغیرهای درصد اجرای طرح هادی، جمعیت روستا، و تهیه طرح هادی دارای ارتباط مثبت و معنی‌دار از نظر آماری با احساس امنیت می‌باشند. در این گروه بین متغیر وابسته تحقیق و متغیرهای کیفیت روشنایی معابر، تراکم جمعیت منطقه، فاصله از مرز و کیفیت راه روستایی از نظر آماری ارتباط معنی‌داری مشاهده نشد. بر این می‌توان گفت در روستاهایی که طرح هادی به میزان بیشتری اجرا شده است، احساس امنیت جامعه‌ی آماری مورد مطالعه در آن بیش‌تر بوده است. شاید چنین نتیجه‌ای به دلیل تعریض معابر اصلی روستا و کاهش پیچ و خم‌های معابر در اجرای طرح هادی باشد که ترس از حضور در فضاهای عمومی را به خصوص در تاریکی هوا و شب‌ها کاهش می‌دهد. به عبارت دیگر اجرای طرح‌های هادی باعث افزایش ضریب دسترسی پذیری کالبدی، دسترسی پذیری بصری و دسترسی نمادین و در نتیجه افزایش احساس امنیت در روستاییان

می‌شود. نتایج مطالعات مدیری (۱۳۸۵) و بمانیان و محمدنژاد (۱۳۸۸) و لیتل و همکاران (۲۰۰۵) نیز مویید تأثیر کالبد و طراحی فضاهای عمومی بر احساس امنیت است.

جدول ۴- رابطه احساس امنیت با عوامل تبیین کننده آن

نام متغیر	مقیاس	نوع ضریب همبستگی	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
محیط اجتماعی				
برخورداری از پاسگاه پلیس	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۲۴۳**	۰/۰۰
عملکرد پاسگاه	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۵۴*	۰/۰۲۳
فاصله از پاسگاه پلیس	نسبی	پیرسون	-۰/۲۳۱*	۰/۰۴۵
شاخص برخورداری	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۷۱۳**	۰/۰۰
انسجام قومی	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۱۰۹ ^{NS}	۰/۰۵۳
سرمایه اجتماعی	فاصله‌ای	پیرسون	۰/۲۱۱*	۰/۰۳۰
محیط فیزیکی				
درصد اجرای طرح هادی	نسبی	پیرسون	۰/۵۴۳**	۰/۰۰
کیفیت روشنایی معابر	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۲۲۱*	۰/۰۲۵
تراکم جمعیت منطقه	نسبی	پیرسون	۰/۱۲۳ ^{NS}	۰/۰۵۶
جمعیت روستا	نسبی	پیرسون	۰/۵۹۸**	۰/۰۰
فاصله از مرز	نسبی	پیرسون	-۰/۰۵۴ ^{NS}	۰/۵۳۴
فاصله از جاده‌های اصلی	نسبی	پیرسون	-۰/۲۱۰*	۰/۰۲۶
تهیه طرح هادی	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۳۲۳**	۰/۰۰
کیفیت راه روستایی	ترتیبی	اسپیرمن	-۰/۰۶۵ ^{NS}	۰/۵۲۰
تجربه جرم				
تجربه غیرمستقیم جرم (درگیری در روستا)	ترتیبی	اسپیرمن	-۰/۱۴۳ ^{NS}	۰/۰۵۸
ارتباطات روستا (دسترسی به روزنامه)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۰۷۸ ^{NS}	۰/۰۹۵
عملکرد رسانه‌ها (رادیو)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۳۴*	۰/۰۱۹
عملکرد رسانه‌ها (شبکه یک)	ترتیبی	اسپیرمن	-۰/۰۷۴ ^{NS}	۰/۱۲۴
عملکرد رسانه‌ها (شبکه دو)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۰۶۴ ^{NS}	۰/۱۳۰
عملکرد رسانه‌ها (شبکه سه)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۶۵*	۰/۰۳۰
عملکرد رسانه‌ها (شبکه چهار)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۰۳۴ ^{NS}	۰/۹۱۴
عملکرد رسانه‌ها (شبکه استانی)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۱۴۳*	۰/۰۱۷
عملکرد رسانه‌ها (ایرانسل)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۰۶۹ ^{NS}	۰/۰۹۲
عملکرد رسانه‌ها (همراه اول)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۰۵۶ ^{NS}	۰/۳۹۸
ارتباطات روستا (برخورداری از تلفن)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۴۲۴**	۰/۰۰
ارتباطات روستا (برخورداری از ICT، روستایی)	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۲۷۶*	۰/۰۷۵

منبع: یافته‌های تحقیق NS، *، **، به ترتیب بی‌معنی، معنی‌دار در سطوح پنج درصد و یک درصد

در گروه عامل تجربه‌ی جرم، بین متغیر احساس امنیت و متغیرهای رضایت روستاییان از کیفیت ارتباط رادیویی در روستا، کیفیت پخش شبکه‌ی سوم و شبکه‌ی استانی تلویزیون و نیز برخورداری از تلفن ثابت و مرکز ICT روستایی، ارتباط مستقیم و متغیر تجربه‌ی غیرمستقیم جرم و مشاهده درگیری در روستا ارتباط منفی مشاهده شد. به عبارت دیگر با افزایش درگیری‌ها و نزاع‌ها در روستا احساس امنیت روستاییان کاهش می‌یابد.

به عبارت دیگر در روستاهایی که روستاییان امواج رادیویی بهتری دریافت می‌کنند و کیفیت پخش شبکه‌ی سوم و شبکه‌ی استانی تلویزیون مناسب است و برخوردار از تلفن ثابت و مرکز ICT روستایی هستند، احساس امنیت بالاتری وجود دارد. به اعتقاد کارشناسان رسانه‌ها و ارتباط جمعی به عنوان حاملان آرامش و امنیت می‌توانند جو روانی جامعه را تلطیف نمایند. نتایج مطالعات پوریان (۱۳۸۹) و زنگی آبادی و زنگنه (۱۳۸۸) نیز موید این امر می‌باشند.

از طرف دیگر «تجربه غیر مستقیم جرم» و مشاهده‌ی درگیری‌ها و نزاع بین روستاییان می‌تواند برداشت فرد از امنیت در سطح روستا را کاهش دهد و در این میان اعضاء شوراهای اسلامی روستا و دهیاران و نیز معتمدین به دلیل جایگاه رهبری و مدیریتی در روستا معمولاً در جریان آخرین اخبار روستا و به خصوص درگیری‌ها و کشمکش‌ها هستند و این عامل می‌تواند بر نظر و احساسشان از امنیت در روستا تأثیرگذار باشد.

نتیجه‌گیری

وجود امنیت در یک جامعه به همان اندازه مهم است که احساس امنیت در آن جامعه و چه بسا احساس امنیت در جامعه مهم‌تر از وجود امنیت است زیرا که واکنش‌های فرد در جامعه بستگی به میزان دریافت و ادراک او از امنیت دارد. بر این اساس تا زمانی که از نظر فرد، امنیت در جامعه وجود نداشته باشد، احساس امنیت نیز نخواهد کرد. هرچند ممکن است ارتباط مستقیمی بین امنیت عینی و ذهنی وجود ندارد، اما فقدان احساس امنیت می‌تواند تأثیر مستقیمی بر توسعه‌ی نواحی روستایی به خصوص انگیزه‌ی کشاورزان و سرمایه‌گذاران برای تولید نماید. این مطالعه باهدف تحلیل فضایی و پهنه‌بندی احساس امنیت و شناسایی عوامل مرتبط با آن در روستاهای شهرستان شیروان و چرداول به اجرا درآمد. نتایج تحقیق حاکی از آن است احساس امنیت روستاییان در سطح شهرستان متوسط و پایین است و میانگین این متغیر در بین دهستان‌های شهرستان اختلاف معنی‌دار وجود دارد به‌نحوی که نتایج تحلیل فضایی نیز نتایج تجزیه واریانس یک طرفه برای مقایسه میانگین احساس امنیت در دهستان‌های شهرستان را نیز تأیید نمود. به عبارت دیگر تغییرات احساس امنیت در روستاهای شهرستان مورد مطالعه با تغییرات فضایی ارتباط دارد. بر اساس نتایج تحلیل لکه‌های داغ (hot spot) و نیز پهنه‌بندی به روش

کریجینگ نواحی شمال شرق و جنوب غرب و غرب شهرستان دارای کمترین و نقاط مرکزی شهرستان دارای بهترین وضعیت احساس امنیت می باشد که تا حد زیادی ناشی از کاهش تراکم جمعیت، کاهش شاخص برخورداری و محرومیت روستاها در دسترسی به امکانات و زیرساخت‌های عمرانی و رفاهی و نیز کمبود ایستگاه‌های پلیس می باشد. همچنین نتایج همبستگی حاکی از اهمیت متغیرهایی مانند برخورداری و عمل کرد پاسگاه پلیس، شاخص برخورداری، سرمایه اجتماعی، اجرای طرح هادی، کیفیت روشنایی معابر، جمعیت روستا، فاصله از جاده‌های اصلی، تهیه طرح هادی، عمل کرد رسانه‌ها و تجهیزات ارتباط روستایی است. با عنایت به نتایج و یافته‌های تحقیق، برای ارتقاء سطح احساس امنیت در روستاهای شهرستان نکات زیر پیشنهاد می شود:

بر اساس یافته‌های تحقیق کیفیت دریافت امواج رادیویی و نیز دریافت تصویر شبکه‌های تلویزیونی ارتباط مثبتی با احساس امنیت نشان داد. پوریان (۱۳۸۹)، معتمدنژاد (۱۳۸۷)، زنگی آبادی و زنگنه (۱۳۹۰) و ضرابی و همکاران (۱۳۹۱) نیز در مطالعات خود به نتایج مشابه‌ای رسیدند. نظر به این که منطقه‌ی مورد مطالعه در استانی مرزی واقع شده است، پوشش مناسب رسانه‌های داخلی و حتی دسترسی مناسب به نشریات داخلی، احساس تعلق مکانی روستاییان و نیز اقتدار نظام در نواحی مرزی را افزایش می دهد و می تواند در ایجاد جو روانی مثبت و آرامش بخش در جامعه کمک نماید. لذا پیشنهاد می شود، ضمن تقویت امواج رادیویی و تلویزیونی در این مناطق، کیفیت برنامه‌ها به خصوص برنامه‌های محلی در جهت جذب مخاطبین بیشتر نیز متناسب با نیاز روستاییان بهبود یابد. علاوه بر آن رسانه‌ها از طریق ارائه راه کارهای امنیتی و آموزش روستاییان می توانند در کاهش جرم و افزایش احساس امنیت تأثیرگذار باشند.

یکی از یافته‌های تحقیق تأثیر مثبت پاسگاه‌های پلیس و نیز عمل کرد آن‌ها در ایجاد احساس امنیت می باشد. نتایج مطالعات شاه آبادی و ترکان (۱۳۹۰)، نبوی و همکاران (۱۳۸۹)، زنگی آبادی و زنگنه (۱۳۸۹)، حسونند (۱۳۹۰) و تاجران و کلاکی (۱۳۸۸) نیز موید یافته‌های تحقیق می باشد. هرچند تعدد و پراکنش روستاهای شهرستان و محدودیت امکانات و اعتبارات، امکان استقرار ایستگاه پلیس در همه روستاها را غیرممکن می سازد اما برقراری امنیت در نواحی روستایی (به عنوان مراکز راهبردی تولید مواد غذایی در جامعه) وظیفه‌ی نیروی انتظامی است. زیرا بر اساس نتایج تحقیق یکی از دل نگرانی‌های روستاییان، امنیت دام و احشام و نیز تجهیزات کشاورزی مستقر در مزارع کشاورزی (موتور آب) می باشد و کمبود پاسگاه‌های پلیس در روستاهای شهرستان با میانگین فاصله‌ی دسترسی ۵/۱۲ کیلومتر می تواند تأثیر منفی بر احساس امنیت روستاییان بگذارد. لذا مکان‌یابی مناسب پاسگاه‌های پلیس از یک سو و برخورد قاطع پلیس با سارقان، اوباش و برهم زندگان نظم و امنیت مردم از سوی دیگر می تواند در ارتقاء امنیت اجتماعی ذهنی و عینی کمک کند.

افزایش امنیت بدون حضور مردم و جلب مشارکت آن‌ها امکان‌پذیر نمی‌باشد. در این زمینه، نیروی انتظامی می‌تواند از پتانسیل مشارکت‌های مردمی و داوطلبانه آن‌ها در افزایش نظارت‌ها و ارتقای امنیت در جامعه استفاده نماید. جلب مشارکت‌های مردمی باعث ارتقای سرمایه اجتماعی و افزایش انسجام و اعتماد اجتماعی در روستا شده و در نهایت می‌تواند حس امنیت را در آن تقویت کند.

برخورداری روستاییان از امکانات و زیرساخت‌های مناسب (زیرساخت‌های آموزشی، درمانی، ارتباطی، رفاهی مانند آب، برق و گاز و...)، یکی از حقوق اساسی همه شهروندان است که فقدان آن می‌تواند به ایجاد حس محرومیت و تبعیض بین نواحی مختلف و کاهش سرمایه‌ی اجتماعی و اعتماد بین روستاییان و دولت و به تبع آن کاهش احساس امنیت منجر شود. مطالعات نویدینیا (۱۳۸۵) موید اهمیت شاخص برخورداری در بهبود احساس امنیت می‌باشد. از این‌رو توجه جدی و برنامه‌ریزی منسجم برای ارتقای عادلانه شاخص‌های توسعه‌ی روستایی می‌تواند یکی از مهم‌ترین راهکارهای برای ارتقای احساس امنیت در نواحی روستایی باشد.

افزایش دسترسی و زاویه دید مناسب فضاهای عمومی به‌ویژه معابر روستا و ایجاد روشنایی مناسب در شب می‌تواند هم امنیت عینی و هم احساس امنیت را تقویت نماید. مطالعات متعدد در این زمینه حاکی از تأثیر کالبد و طراحی کالبدی بر احساس امنیت شهروندان می‌باشد که از آن جمله می‌توان به زنگی‌آبادی و زنگنه (۱۳۹۰) و رادر^۱ (۲۰۱۲) اشاره کرد. تهیه و اجرای طرح‌های هادی بعد از انقلاب برای سامان‌دهی کالبدی نواحی روستایی در دستور کار قرار گرفته است و نتایج تحقیق نیز نشان داد در روستاهایی که اجرای طرح هادی کامل‌تر انجام شده است، احساس امنیت بالاتری نیز وجود دارد. لذا پیشنهاد می‌شود ضمن تکمیل طرح‌های هادی روستایی، در طراحی فضاهای عمومی، اصول پیش‌گیری از جرم نیز مورد توجه قرار گیرد.

منابع

- ۱- بمانیان، محمدرضا و هادی محمدنژاد. ۱۳۸۸. امنیت و طراحی شهری. تهران، انتشارات هله.
- ۲- بوزان، باری. ۱۳۸۸. دولت‌ها، مردم، هراس. تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۳- جربانی، حمید. ۱۳۸۹. بررسی آماری جرایم زنان ایران (با تأکید بر محکومیت به حبس)، مجله‌ی حقوقی دادگستری، سال ۷۴، شماره‌ی ۷۲، صفحات ۱۱۷-۹۱.
- ۴- حاصلی، مراد و محمد رحیمی. ۱۳۹۰. سند توسعه شهرستان‌های استان ایلام. ایلام: معاونت برنامه‌ریزی
- ۵- حسنونند، احسان و اسماعیل حسنونند. ۱۳۹۰. بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان (مطالعه‌ی موردی: شهرستان سلسه)، فصل‌نامه نظم و امنیت انتظامی، شماره‌ی چهارم، سال چهارم، صفحات ۸۰-۵۹.

1- Rader

- ۶- حسینی‌نثار، مجید و قاسمی، علی. ۱۳۹۱. بررسی احساس امنیت و عوامل موثر بر آن در کشور. چهارمین اجلاس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری مشهد مقدس، صفحات ۱۲-۱.
- ۷- خان‌محمد، سهراب، معمارزاده، غلامرضا. و وفادار، حسین. ۱۳۸۹. تبیین ابعاد و مؤلفه‌های بحران انتظامی، فصل‌نامه‌ی مطالعات مدیریت انتظامی، سال پنجم، شماره‌ی اول، صفحات ۱۱۲-۱۰۲.
- ۸- دلاور، علی و جهانتاب، محمد. ۱۳۹۰. تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر احساس امنیت، فصل‌نامه‌ی مطالعات اجتماعی، سال چهارم، شماره‌ی ۴، صفحات ۹۵-۷۳.
- ۹- رجبی‌پور، محمود. ۱۳۸۴. درآمدی بر عوامل مؤثر بر احساس امنیت، کنکاشی بر جنبه‌های مختلف. جمعی از نویسندگان. امنیت عمومی و پلیس (مجموعه مقالات)، تهران، دانشگاه علوم انتظامی.
- ۱۰- زنگی‌آبادی، علی. و زنگنه، مهدی. ۱۳۹۰. سنجش احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهرهای کوچک و مرزی (مطالعه‌ی موردی: شهر خواف)، فصل‌نامه‌ی دانش انتظامی، سال سیزدهم، شماره اول، صص ۶۵-۴۱.
- ۱۱- شیخی، محمدتقی، کمالی، افسانه. و جهان‌آرای، ثریا. ۱۳۹۰. بررسی رابطه‌ی بین سرمایه‌های اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی در میان مادران کودکان کم‌توان ذهنی، فصل‌نامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه‌ی اجتماعی، صفحات ۶۶-۳۷.
- ۱۲- عرف، جمال و موحدی، محمدابراهیم. ۱۳۹۲. عوامل موثر بر احساس امنیت نخبگان سیاسی کشور، فصل‌نامه‌ی مطالعات راهبردی کشور، شماره‌ی ۵۹، صفحات ۸۶-۵۳.
- ۱۳- عسگری، علی. ۱۳۹۰. تحلیل‌های آمار فضایی با Arc Gis. تهران، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
- ۱۴- قدرتی، حسین، جوادیانف حمید، حسینی، هادی. و قدرتی، اکرم. ۱۳۹۱. احساس امنیت و تعیین‌کننده‌های اجتماعی اقتصادی (شهر سبزوار)، فصل‌نامه مطالعات امنیت اجتماعی، صفحات ۱۴۲-۱۱۹.
- ۱۵- مدیری، آتوسا. ۱۳۸۵. جرم، خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر، فصل‌نامه‌ی علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲، صفحات ۲۸-۱۱.
- ۱۶- مدیری، مهدی. ۱۳۸۹. ارائه الگوی بهینه از دیدگاه پدافند غیر عامل. رساله‌ی دکتری تخصصی، رشته‌ی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، استاد راهنما: دکتر فرهودی، دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران.
- ۱۷- معتمدنژاد، کاظم. ۱۳۹۱. وسایل ارتباط جمعی. چاپ دوم، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۱۸- موسوی، میر نجف، حکمت‌نیا، حسن. و احمدی درینی، حمیدرضا. ۱۳۸۷. شهرنشینی و امنیت، بررسی میزان و عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهروندان (مطالعه‌ی موردی: شهر مراغه)، مجله‌ی پیک نور، سال هفتم، شماره‌ی سوم، صفحات ۵۰-۳۹.
- ۱۹- نادری، حمداله، جاهدف محمدعلی. و دخت شیرزاده، مهین. ۱۳۸۸. بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی سرمایه‌ی اجتماعی (شهر اردبیل)، فصل‌نامه‌ی مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۲۱، صفحات ۸۷-۵۹.
- ۲۰- نوروزی، فیض‌اله و سپهر فولادی. ۱۳۸۸. بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۱۵-۵۹ شهر تهران و عوامل موثر بر آن، مجله‌ی راهبرد، شماره ۵۴، صفحات ۱۵۹-۱۲۹.
- ۲۱- نویدنیا، منیژه. ۱۳۸۶. نقش پلیس زن در امنیت عمومی، فصل‌نامه‌ی پلیس زن، سال اول، شماره دوم، صفحات ۷۶-۵۳.

22. Carmona, M., Heath, T., Oc, T. and Tiesdell, S. 2003. *Public Places, Urban Spaces*, Oxford, Architectural Press.
23. Carr, S., Francis, Rivlin, L.G. and Stone, A.M. 1992. *Public Space*, Cambridge Cambridge, University Press.
24. Doenges, G. 2000. An Exploration of sense of community and fear of crime in gated communities. *Environment and Behavior*, 32(5):597-611.
25. Karakus, O., Edmund, F., McGarrell, and Basibuyuk, O. 2010. Fear of crime among citizens of Turkey, *Journal of Criminal Justice*, 38:174-184.
26. Jones, R.W. 1999. *Security, Strategy and Critical Theory*, London: Lynne Rienner Publications
27. Little, Jo., Ruth, P., and Kraack, A. 2005. Women's fear of crime: A rural perspective, *Journal of Rural Studies*, 21:151-163.
28. Nicole, E., Rader, Jeralynn, S., Cossman, J. and Porter, R. 2012. Fear of crime and vulnerability: Using a national sample of Americans to examine two competing paradigms, *Journal of Criminal Justice*, 40:134-141.
29. Rohana, S., Norhayati O. and Dia W.A. 2012. Hot Spot Urban Crime Area for Woman Travellers, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 68:234-248.
30. Scarborough, K., Toya, Z., Like-Haislip, Kenneth, J., Novak, Wayne L. Lucas, Leanne F. Alarid, 2010. Assessing the relationship between individual characteristics, neighborhood context, and fear of crime, *Journal of Criminal Justice*, 38:819-826.
31. Scheider, M.C., Rowell, T. and Bezdikian, V. 2003. The impact of citizen perceptions of community policing on fear of crime: Findings from twelve cities. *Police Quarterly*, 6(4): 363-386.

Archive